

GÖKOVA'DA BİR "İNAT ABİDESİ"...

TEK ve TKI yöneticilerinin "Sosyal Tesis" yapma sevdasının ürünü olan Gökova Termik Santrali, bizden sonraki kuşaklara "İbret Anıtı" olarak bırakacağımız bir miras olacaktır. Bu yazıda bu "İnat Abidesi"nin öyküsünü bulacaksınız.

NAZMİ KOZAK

TEK'in 84D010040 numaralı proje-siyle kayıtlara geçen Gökova Santrali veya resmi kayıtlardaki adıyla Kemerköy (Ören) Termik Santrali'nin geçmişi 1982 yılına değin uzanmaktadır. O yıllarda aşırı boyutlara varan elektrik darboğuna acil çözüm üretmek üzere birtakım girişimlere rastlanmaktadır.

Bilindiği üzere 1973 yılında 'Dünya Petrol Bunalımı' sonrasında birdenbire artan petrol fiyatları Türkiye ekonomisinin bir kriz dönemine girmesine neden olmuştu. Bu durum üzerine Türkiye'de petrole çalışan enerji kaynaklarının ve sanayi kuruluşlarının yerli üretimden sağlanan kömüre dönüştürülmesi yönünde birtakım kararlar alınır. Devlet, bu kararlara dayalı olarak bir taraftan ağır sanayi kuruluşlarını kömüre dönüşmeleri yönünde teşvik ederken, diğer yandan da ülkenin enerji ihtiyacını karşılamak için birincil enerji (hidroelektrik, termik, jeotermal, rüzgar v.b.) kaynaklarını değerlendirme çalışmalarına yönelir. Bu kararlar, o yıllarda uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planları ile yıllık program ve icra planlarında yer alır.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.09.1983 tarih ve 124 sayılı kararı ile Kemerköy'de 3x210 MW gücünde bir termik santral kurulmasına ve bu santrali de başka santrallerin (Yatağan, Yeniköy) müteahhidi olan Polonya Elektrik firmasına yaptırmak üzere TEK'in yetkili olmasına karar verilir.

RESMİ KAYITLARDA GÖKOVA TERMİK SANTRALI

Başlangıçta, yani 1978 yılında 5 ünite (5 x 210 MW) olarak planlanan ve daha sonra altyapısı beş üniteye uygun biçimde gerçekleştirilen Yeniköy Termik Santrali'nin üç ünitesinin inşaatına başlanır. Ancak çalışmalar belli bir aşamaya ulaştıktan sonra Yeniköy Termik Santrali'nin kalan iki ünitesinin başka bir yerde Kemerköyde yapılması yönünde çalışmalara girilir.

Gökova Santrali'nin adı ilk kez 1982 yılında ortaya çıkar. Gökova Körfezine ilk müdahale de "Bülent Ulusu Hükümeti" döneminde olur.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.09.1983 tarih ve 124 sayılı kararı ile Kemerköy'de 3x210 MW gücünde bir termik santral kurulmasına ve bu

santrali de başka santrallerin (Yatağan, Yeniköy) müteahhidi olan Polonya Elektrik firmasına yaptırmak üzere TEK'in yetkili olmasına karar verilir.

Bu karar üzerine Türkiye Elektrik Kurumu, santralin yer seçimi ve kurulması için İmar ve İskan Bakanlığı'na çeşitli defalar başvuruda bulunur.

İmar ve İskan Bakanlığı'nın 07.12.1983 ve 15329 sayılı yazısında; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Köy İşleri Bakanlığı'nın, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı'nın, DSI Genel Müdürlüğü'nün görüşlerinin olumlu olduğu, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın mütereddit olduğu belirtilerek, anılan müsteşarlıktan ve Sağlık Bakanlığı'ndan olumlu görüş geldiği takdirde İmar ve İskan Bakanlığı'ndan da olumlu görüş verileceği belirtilir.

Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın 09.05.1984 tarihli yazısında termik santral için seçilmiş bulunan Kemerköy mevkiinin olumlu bulunmadığı belirtilir. Ancak aynı yazıda; İmar ve İskan Bakanlığı'nca izin verildiği takdirde, raporda belirtilen tüm çevresel önlemlerin tesisin kuruluşundan itibaren devreye girmesi şartının aranması önerilir.

Bu yazı üzerine İmar ve İskan Bakanlığı, Çevre Müsteşarlığı'nın ek raporunda belirtilen koşulların yerine getirilmesi ve Sağlık Bakanlığı'ndan olumlu görüş alınmak kaydıyla termik santralin Kemerköy'de kurulmasını uygun bulduğunu 18. 06.1984 tarihli yazısıyla Türkiye Elektrik Kurumu'na bildirir.

Türkiye Elektrik Kurumu, Çevre Müsteşarlığı'nca belirtilen önlemleri ve Sağlık Bakanlığı'nın iznini almadan 29.06.1984 tarihinde ihale yaparak termik santral inşaatını başlatır.

Sağlık Bakanlığı'nın 06.07.1984 tarihli yazısında;

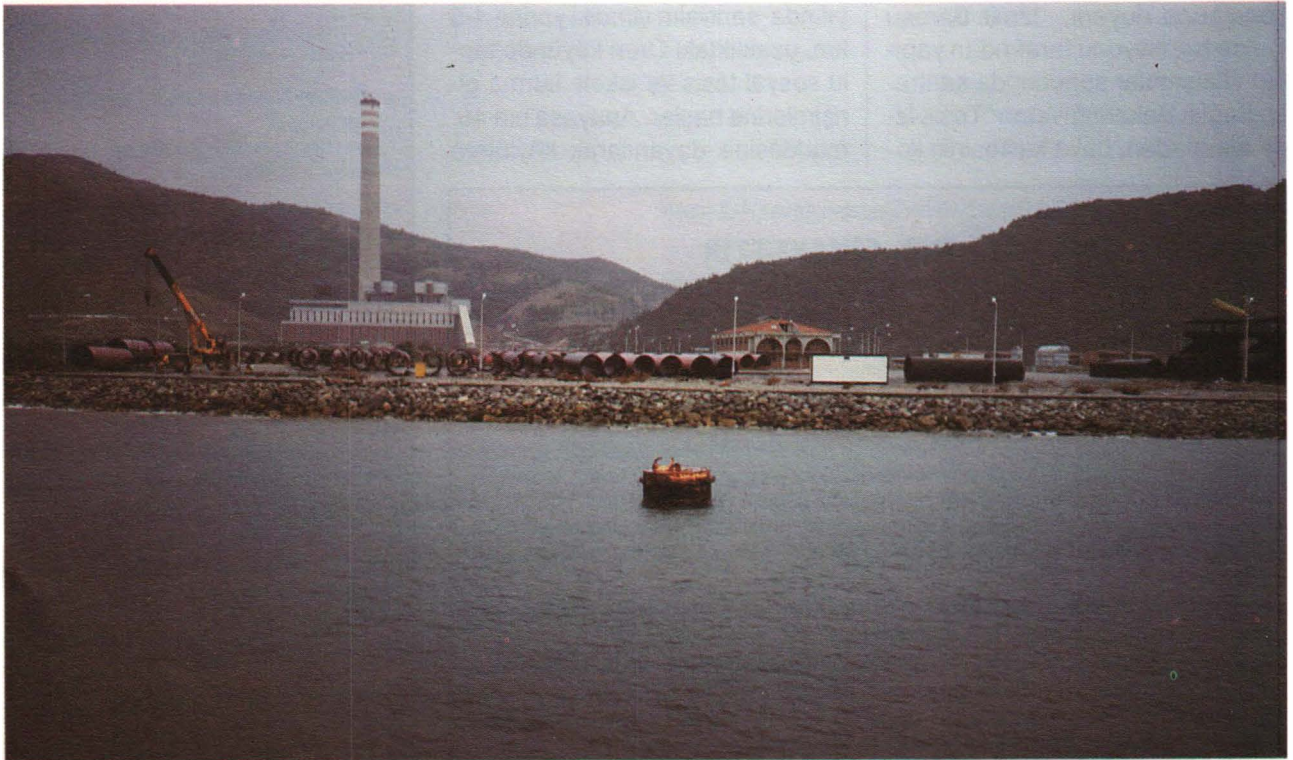
Türkiye Elektrik Kurumu, Çevre Müsteşarlığı'nca belirtilen önlemleri ve Sağlık Bakanlığı'nın iznini almadan 29.06.1984 tarihinde ihale yaparak termik santral inşaatını başlatır.

- a) Bacaya elektrofiltre kurulması,
 - b) Desülfürizasyon ünitesi kurulması,
 - c) Curuf için gerekli önlemlerin alınması
 - d) Termal su kirliliğinin önüne geçilmesi,
 - e) Çevre kirliliğine karşı gerekli tüm önlemlerin alınması,
 - f) Santral çevresinde 100 m.lik birkorumabandı bırakılması
- koşullarıyla yer seçiminde sakınca olmadığını belirtmiştir.
- TEK'in Çevre Müsteşarlığı'na yazdığı 04.10.1984 tarihli yazıda;
- santral soğutma suyunun denize verilmesi ile termal kirlilik meydana gelmeyeceğine ilişkin Dokuz Eylül Üniversitesi raporunun bulunduğu,
 - baca gazlarındaki SO₂'in ya-

yılması ile ilgili olarak % 100 garantili temizleyicilik vasfı olan bir filtre tesisinin çok pahalı olacağı, filtre sisteminin "Retrofit" olarak kurulması gerektiği, yani tesis çalışmaya başladıktan sonra yapılacak kirlilik tesbitine göre filtre takılmasının uygun olacağı ve bu yolun ekonomik bulunduğu belirtilir.

Bu arada bölgedeki bazı köy tüzel kişiliklerince müştereken Başbakanlık aleyhine, yer seçiminin, vereceği zararlar nedeniyle hatalı olduğu gerekçesi ile açılan iptal davasına bakan Danıştay 10. Dairesi, 24.06.1984 tarih 1984/2739 E ve 1986/1451 sayılı kararı ile idarenin takdir yetkisine kısıtlayacak veya kaldıracak yasal bir dayanak bulunmadığı gerekçesi ile davayı reddeder.

29.06.1984 tarihinde ihalesi ya-

Dokuz ayrı bakanlığın üst düzey yöneticilerinin katılımı ile İçişleri Bakanlığı'nın koordinasyonunda oluşturulan Bakanlıklararası Kurul, Muğla Valisi Başkanlığı'nda Muğla ve Ören'de gerçekleştirdiği toplantılar sonucunda iskele yap lmas n n gereksiz olduğu, ayrıca istimlak için düşünülen bölgenin tarım alanı olduğu görüşünü benimseyerek TEK'in istimlak çalışmalarını durdurur.

pılarak inşasına başlanan termik santralin 1. sınıf GSM olması nedeniyle tesis iznini vermeye yetkili olan Sağlık Bakanlığı'na TEK tarafından 1989 yılı sonlarına doğru, yani aşağı yukarı inşaatın tamamlanmasına yakın bir zamanda "Tesis izni" için başvurulur.

Milas Sağlık Ocağı Tabibliği, 11.10.1989 tarihli Çevre Sağlığı Değerlendirme Raporu'nu hazırlayarak yukarıda da belirtilen önlemlerin alınması koşulu ile santralin sıhhi yönden sakıncalı olmayabileceği görüşüne varıldığını; Milas Kaymakamlığı da 16.10.1989 tarihinde santral tesisinin sakıncalı olmayacağını vilayete bildirir.

Anılan hususlar hakkında çevre konularına duyarlı, İzmir Barosu Çevre Komisyonu tarafından yapılan yazışmalar sonucunda santralin Sağlık Bakanlığı'ndan "Tesis izni" alınmadan, hava kalitesinin ko-

runması yönetmeliğine göre "Emisyon izni" de bulunmadan yapılmakta olduğu ortaya çıkarılarak, TEK Genel Müdürlüğü'nden santral inşasının derhal durdurulması talep edilmiş, alınan 05.12.1989 tarihli olumsuz cevaba dayanılarak 16.10.1990 tarihinde Ankara İdare Mahkemesi'nde TEK Genel Müdürlüğü aleyhine yürütmeyi durdurma talepli bir iptal davası açılmış, bu dava yetki yönünden Aydın İdare Mahkemesi'ne gönderilmiş, mahkemece yürütmeyi durdurma talebi reddedilmiştir.

KAMUOYUNDA GÖKOVA TARTIŞMALARI...

Türkiye Elektrik Kurumu, 1982 yılında santralin şimdiki yerine 4-5 km. uzaklıktaki Ören köyünde toplu sosyal tesis ve iskele kurma girişimlerine başlar. Anayasa'nın 46. maddesine dayanılarak köylülere

Marina ve Yat Yatırımcıları Demeği Genel Sekreteri Artun ÇAĞLAYAN:

GÖKOVA SANTRALI BİR CİNAYETTİR

Gökova (Kemerköy) Termik Santrali, hem doğanın estetik görüntüsüne, hem de yörenin çevre ve turizm değerlerine zararlar verecek bir yatırımdır. Santrale uzaktan bakarsanız doğayla, doğal silüetle taban tabana zıt olduğunu görürsünüz.

Gökova Termik Santralini'nin planlanması aşamasında Çevre Müsteşarlığı tarafından üç tane rapor hazırlanmış, üç raporda da santralin yapılmaması gerektiği vurgulanmıştı. Ancak bu raporlar dikkate alınmadı. TEK'in uzmanları yöreye yarı turistik geziler düzenleyip, sonra da masa başında fizibilite yaptılar. Gökova'da çoğu kimsenin pek dikkat etmediği bir husus; bu yörede esen rüzgarlardır. Burada yılın on ayında güney yönüne doğru poyraz rüzgarı eser. Yılın bir-iki ayı dışında esen poyraz, 6-7 şiddetindedir. Bodrum yönünden gelen bu rüzgar, Gökova yanından Datça yarımadasına doğru eser. Eğer bu santral devreye girer ve gerekli desülfürasyon tesisi de kurulmazsa, buranın kirlenecek havası Datça yarımadasına kadar gidecektir.

Gökova Termik Santrali devreye geçtikten sonra, Gökova Körfezi'nde yelken açacak bir tane yatçı bulamazsınız. Böylelikle Mavi Yolculuğun önemli bir halkası yok olacaktır.

Türkiye'de yat turizmi, son yıllarda önemli oranda gelişme kaydetmiştir. Bugün bu kapasite ile Türkiye, yat turizminden yılda bir milyar dolar elde etmektedir. Eğer bir milyar dolar Türkiye için önemsiz ise, Türkiye için bu termik santral her yıl yat turizminden kazanılan bu dövizden daha fazla milli ekonomiye katkı sağlayacaksa, tercih santral lehine kullanılmalı.

GÖKOVA İNCİLERİ!

● "Oğlunuzu askere gönderirken "Vatan Sağolsun" demiyor musunuz? Bu da onun gibi..."

Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Milliyet Gazetesi 17 Ekim 1984.

● "Söz veriyorum; buraya ben de bir ev yapacağım. Karımı da getirip oturtacağım..."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Santral yapılırsa turist gelmez diyorsunuz. Ben buraya turistik santral yapacağız. Mabet gibi olacak. Gelen turist hayran kalacak. Gelmek isteyen..."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Bizim kararlarımız doğrudur. Hükümetin yarısı mühendistir. Başbakanımız da mühendistir. Hem de öyle böyle mühendis değil."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Çevre kirlenmesi ile ilgilenmek 'hamalın kıravat takması' gibi bir şeydir"

(Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Güneş Gazetesi, 7 Kasım 1984.)

● "Görüntü biraz bozulursa, ona karşı da 'o kadar kusur kadı kızında da bulunur' deriz. Gerekirse güzel göstermek için santrali yeşile de boyarız"

(Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Milliyet Gazetesi 29 Ocak 1985.)

● "Santral bitecek ve utanç abidesi olarak kalacak"

(Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Farıyalı, Milliyet Gazetesi 16 Haziran 1992.)

● "Hükümet gücünü yanlış bir kararda ısrar ederek kullanmasın, iktidar olunca bu yanlış düzeltiriz"

(SODEP Genel Başkanı Prof. Dr. Erdal İnönü, Hürriyet Gazetesi, 28 Kasım 1986.)

● "Böyle bir girişime karşı çıkılır mı? Neymiş doğa yok olacakmış. Biz mühendisiz. Her türlü hesabı yapıyoruz."

Dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, Cumhuriyet Gazetesi, 23 Kasım 1984.)

● "Santralin kurulmasıyla çevre kirlenmesinin olmayacağını, hatta soğutma suyunda alabalık yetiştirildiğini milletvekillerine ispat edeceğiz."

(Dönemin Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Cumhuriyet Gazetesi, 22.11.1984.)

● "Gökova'da santral yapmak Allah'ın emri değil"

Bölent Ulusu, Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1985.)

ait 2590 dönüm arazinin istimlaklerine "acilen" başlanır. O günlerde asıl amaç, "sosyal tesis" yapmaktır. Ancak, istimlak için "kamu yararı" önkoşulu gerekmektedir. Bunun sağlanması için de sosyal tesisin yanına bir de iskele eklenir.

TEK'in bu girişimi sırasında daha Gökova Termik Santrali'nin adı yoktur. Zaten 1981 -1986 yılları arasında kapsayan Yatırım Programı'nda böyle bir yatırımın adı yer almamaktadır.

Yapılan bu "acil" istimlak girişimleri karşısında köylüler ve Milas Ziraat Odası, olayı zamanın Devlet Başkanı Kenan Evren ile Başbakanı Bülent Ulusu'ya bildirirler.

Böylelikle Gökova kamuoyunun gündemine girmeye başlamıştır.

Bu şikayet üzerine zamanın Başbakanı Bülent Ulusu, "ivedi" olarak uzmanların görüşünü alır. Dokuz bakanlığın üst düzey yöneticilerinin katıldığı bir Bakanlıklar arası Kurul oluşturulur. Bu kurul, İçişleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde ve Muğla Valisi'nin başkanlığında 19-20 Ocak 1983 tarihlerinde Muğla ve Ören'de değerlendirme toplantıları yapar.

Kurul, yaptığı toplantılar sonucunda iskele yapılmasının gereksiz olduğu, ayrıca istimlak için düşünülen bölgenin 1. sınıf tarım alanı olduğu görüşünü benimseyerek, uygulamanın durdurulmasına karar verir.

Istimlak çalışmalarının durdurulması sonucunda TEK yöneticileri "sosyal tesis" yapmakta ısrarlı olduklarından konuya başka bir "formül" bulurlar.

Daha sonra Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun yukarıda söz edilen 15.09.1983 tarihli toplantısında Kemerköy'de bir termik santral yapılmasına karar verilir. Böylelikle TEK, Anayasa'nın 46. maddesinde belirtilen "kamu yararı önkoşulu"na aşmıştır.

ABD Elçisi: "Santral yapılırsa, Gökova'ya yazık olur"

Özal: Garanti veririm Gökova'ya birşey olmaz

Gökova'yı kurtarmak için nerkes seferber

Bodrum'da ANAP'lı Belediye Başkanı ve 6 Meclis üyesi, "Sorum çözülmezse istifa edeceğiz" dediler. Bir toplantı yapan Muğla İl Genel Meclisi, santralın vaziminin durdurulmasını

Kültür ve Turizm Bakanı, "Sanayileşmeye bakalım, milletin karnı doysun" dedi

"Çevre kirliliğini düşünmek bizim için lükstür"

Enerji Bakanı: "Çevre Müdürlüğü, termik santrale karşı çıktı"

Ve Enerji Bakanı santral bölgesinde Gökova'da köylüler Bakan'la tartıştı

Bütçe Plan Komisyonu'nda santrale karşı çıkanlar için "okunulmaz" kararı

ANAP'lı Artuktaş: Bazı şeylerde bizim avadınların dediğinin tam

Gökova elden gidiyor, iki gün elektrikli tamamam

Gökova'ya aldırın yok

Gökova bir doğa cenneti

Başbakanın Başbakanı Gökova'ya anladıkten böyle der 'Anbya' yın gde de diler yok oam Gökova ve dolaylarını görede yava.

Bugüne kadar boğurmamız yer kalmadı. Çeşitli beklentilerimiz değil içinde yapılıyor. Bununla ilgili bölge. Biz termik santrale karşı değiliz.

İşini eski Çevre Bakanı Büyüklü

Bütçe Plan Komisyonu'nda santrale karşı çıkanlar için "okunulmaz" kararı

ANAP'lı Artuktaş: Bazı şeylerde bizim avadınların dediğinin tam

TEK ile Polonya firması arasında termik santral inşaatı için sözleşme, 25.06.1984 tarihinde imzalanır.

1984 yılının mayıs ayında Türkiye muhtarı, köylere gelen bir basın mensubuna santrale karşı

olduklarını ve sonuna değin mücadele vereceklerini belirterek tepkilerini dile getirir. Bu arada Çevre Genel Müdürlüğü'nün termik santrale karşı olduğuna ilişkin haberlerin basında yer alması konuya olan ilgiyi arttırdı.

Eski Çevre Genel Müdürü Doç. Dr. Muzafer EVRGEN:

GÖKOVA TERMİK SANTRALI ÇEVRE ARAŞTIRMA MERKEZİ OLARAK KULLANILSIN

Gökova Termik Santrali, yörede bulunan linyitlerin değerlendirilmesi için planlanan ve biribirine kuş uçuşu 25-30 km. uzaklıktarda bulunan üç termik santralden biridir ve diğer ikisi önceki yıllarda faaliyete geçmiştir. Elbette, ülkemizde enerji gereksinimi için pek çok alternatif kaynağı devreye sokmamız gerekir. Ve kalkınma hamlesi içinde olan Türkiye'nin de enerjiye ihtiyacı vardır. Bunlar doğrudur.

Ancak, bu enerjiyi elde ederken dikkat edilecek pek çok faktör arasında birincisi ve en önemlisi çevre faktörüdür. Her şeyden önce Çevre Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca planlanan faaliyetler sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir Çevresel Etki Değerlendirilmesi Raporu-ÇED hazırlar ve bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve atıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınabilecek önlemler belirtilir. Bu yasal zorunluluk sadece Gökova-Kemerköy termik santrali için değil, çevreye etki edecek tüm faaliyetlerde de geçerlidir.

Türkiye'nin, bu aşamasına gelmiş bir termik santralden vazgeçerek bunu otel kompleksi + bir tabiat tarihi müzesi + bir çevre araştırma merkezi haline dönüştürmesini değerlendiriyoruz ve bu işin elbette bir maliyeti olacaktır. Ancak, hadisenin sadece başlangıçtaki maliyeti düşünülerek hareket edilmesi durumunda diğer doğal ve tarihi zenginliği olan pek çok yöremizde de benzer hataları yapmamız Kemerköy Termik Santrali'nin yanlış örnek olmasından dolayı tekrarlanabilecektir. Bu aşamaya gelmiş olan bir faaliyettan döndüğünde kısa ve orta vadede Türkiye'nin büyük kazançları olabilecektir.

Her şeyden önce yörenin doğal ve tarih bütünlüğü termik santral gibi çok kirlenici bir sanayi ile bozulmuyacak ve ülkemiz bu kararıyla aynı Dalgan-İztuzu otel projesinde olduğu gibi pek çok uluslararası platformda takdir edilecek, itibar kazanacak, yörenin yerli ve yabancı basın-yayın kurumları tarafından tanıtılmı yapılacak ve turizm hareketi yükselebilecektir.

GÖKOVA İÇİN SORULAR

1. Gökova Termik Santrali'nde kullanılacak olan Hüsamlar kömür rezervinin ömrü 13 yıldır. Ancak santralin ekonomik çalışma ömrü 30 yıldır. Hüsamlar kömür rezervi tükendikten sonra santralin ihtiyacı olan kömür nereden ve nasıl temin edilecektir?

Eğer bu kömür ithal edilecekse;

◆ **ithal edilecek olan kömür santralin Hüsamlar'daki düşük kalorili kömüre uygun olarak tesis edilen teknolojisinde kullanılabilecek midir?**

◆ **Mevcut teknoloji ithal kömür ile çalışamayacaksa, santralin devreye girmesinden 13 yıl sonra teknoloji ithal kömüre uygun olarak yenilenecek midir?**

◆ **Hüsamların düşük kalorili kömürüne uygun olarak kurulacak olan desülfürasyon ünitesi ve diğer arıtma tesisleri, ithal edilecek farklı kalorili kömürde aynı verimli sağlayabilecek midir?**

2. Termik santralin fizibilite etüdüleri yapılırken bölgenin meteorolojik yapısı konusunda etüdü yapılmış mıdır?

3. Santralin mevcut teknolojisi ile % 95 verimlilikte bir arıtma gerçekleştirilebilir mi?

4. Beş ünite olarak altyapısı kurulan Yeniköy Termik Santrali'nin üç ünitesi inşa edildikten sonra diğer ünitelerin yapımından niçin vazgeçilmiştir?

5. Gökova Santrali'nin yer seçimi ile TEK'in Gökova koyunda dinlenme tesis kurma düşüncesi arasında nasıl bir ilişki söz konusudur?

6. Gökova Termik Santrali, yörenin önemli turizm aktivitelerinden olan "Mavi Yolculuk" üzerindeki etkileri neler olacaktır?

7. Gökova Termik Santrali'nde kullanılacak Hüsamlar kömüründeki radyasyon oranı nedir?

Gökova Termik Santrali inşaatının son durumu...

Basın ve kamuoyunun dikkatlerini Gökova'ya çevirdiği bu günlerde, TEK de konuyla ilgili çalışmalarını hızlandırır ve kamulaştırma ile ilgili ölçümleri gerçekleştirmek üzere bölgeye bir ekip gönderir. TEK'in bu çalışmalarına köylüler tepki gösterirler ve köy kadınları, köy girişindeki köprüyü kapatarak TEK ekibinin köye girişini engellerler. Daha sonra köprü üzerinde sürekli olarak nöbet tutmaya başlarlar. Bu gelişmeler üzerine ilçe kaymakamı olay yerine gelir, köylüler amaçlarının devlete karşı gelmek olmadığını, yalnızca topraklarını korumak istediklerini belirtirler. Aynı gün köyün erkeklerinden

oluşan bir ekip de konuya çözüm bulabilmek için Ankara'ya gider.

Ertesi gün basında olay geniş olarak yer alır ve daha geniş bir kitlenin dikkatini çeker.

Bu direnişten hemen sonra Bodrum Belediye Meclisi, yer seçimi konusunda isabetli davranmadığı gerekçesiyle santral yapımına karşı bir imza kampanyası başlatır. Bu arada Muğla'da yayınlanmakta olan bir günlük yerel gazetenin il çapında başlattığı "**Kemerköy Santraline Hayır**" kampanyası da Ziraat ve Ticaret Odaları, Avcılar ve Turizm Dernekleri ile belediyenin desteğinde yaygınlaşmaya başlar.

BAŞBAKANLIK ÇEVRE MÜŞTEŞARLIĞI'NIN

"TEK Kemerköy Genel Müdürlüğü'nce Kemerköy'de kurulmak istenen Termik Santralin Çevresel Etkileri Hakkında Rapor"undan... (OCAK 1984)

"...Gökova Körfezi'nin kuzey kıyısında kurulmak istenen termik santralin, bu yöredeki yat turizmine etkileri, en fazla hava kirliliği nedeniyle olacaktır.... Yat turizminin gelişimi ise doğal çevrenin korunmasına bağlıdır. Hiçbir ekonomik yatırım gerektirmeksizin, büyük bir ekonomik kaynak olarak nitelendirilecek olan Gökova'da doğal çevrenin tahribi ile, yat turizminin gelişimi engellenebilecektir.

Bu kaybın ekonomik boyutunu parasal açıdan hesaplayabilmek, eldeki veri ve bilgilerle henüz mümkün değildir. Ancak, yukarıda verilen Yunanistan örneği, turizm sektöründe yatçılığın ne denli büyük pay aldığını ortaya koymaktadır. Gökova Körfezi Türkiye'de yat turizminin gelişiminde en fazla pay alabilecek özelliklere sahip bir yöre olarak, turizm sektörüne önemli ölçüde ekonomik kazanç getirebilecek bir potansiyele sahiptir. Termik santralin Kemerköy'de kurulmasına ilişkin kararda, bu potansiyelin yitirilmesinin göze alınıp alınmayacağını da iyi belirlemek gerekmektedir..."

Eğer Ören köylüleri 1982 yılında sosyal tesis yapılmak üzere istimlak edilmek istenilen 2590 dönümlük araziyi TEK'e verseydi, yani olaya itiraz etmeseydi, Gökova'da büyük olasılıkla termik santral yapımına girişilmeyecekti. Buradan çıkan sonuç; yöre halkı TEK tarafından istimlake karşı çıktıkları için cezalandırılmıştır.

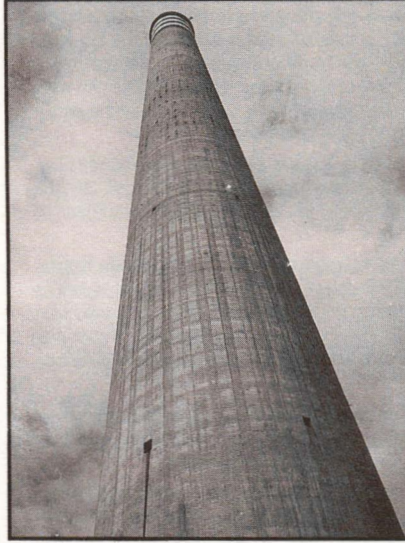
Bodrum Belediye Başkanlığı'nda bir komite oluşturulur ve çeşitli partilerin ilçe başkanları da bu komite içinde yer alırlar.

Bu gelişmelerden sonra Milas Belediye Meclisi, santralin başka yerde kurulması için girişimde bulunmayı kararlaştırır.

Bu arada Ankara'da Halkçı Parti milletvekillerinin girişimiyle Gökova Termik Santrali olayı TBMM Genel Kurulu'na getirilir.

Halkçı Parti, Gökova Termik Santrali'nin etkilerini araştırarak milletvekillerinden kurulu bir komisyon kurar. Bu arada da Çevre Genel Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Devlet Bakanı, santralin iç tarafa çekilmesi olanaklarının araştırılmasını ister. Bunun üzerine Çevre Genel Müdürlüğü, başka bir Devlet Bakanlığı'na bağlanır.

1984 yılının 16 ekiminde dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş Türkevleri köyüne giderek incelemelerde bulunur. Bu inceleme sırasında bakan ile köylüler arasında sert tartışmalar çıkar. Aynı gün zamanın Başbakanı Turgut Özal da santralden vazgeçmenin mümkün olamayacağını, ancak alınacak önlemlerle çevrede ortaya çıkabilecek bütün olumsuz etkilerin ortadan kaldırılacağını belirtir.

Gökova Termik Santrali'nin bacası...

1984 yılının kasım ayı ortalarında HP Genel Başkanı, 32 milletvekili ile bir inceleme gezisi yaparak santralin yer seçimine karşı çıkar. Daha sonra da HP, Gökova ile ilgili olarak meclis araştırması için TBMM Başkanlığı'na başvuruda bulunur.

Bir süre sonra Halkçı Parti'nin Gökova Santrali'ne karşı açtığı bu direnme hareketine Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) de katılır. Ve aynı günlerde MDP de meclis araştırması istemiyle Meclis Başkanlığı'na başvurur.

1985 yılı bütçe kanunu görüş-

GÖKOVA İÇİN SORULAR

8. Yeniköy Termik Santrali'nin altyapısının yeterli ve soğutma suyu için Geyik Barajı'nda yeterli su potansiyeli olmasına rağmen, yapımından vazgeçilen diğer iki ünitenin daha olumsuz özelliklere ve daha yüksek inşaat ve işletme giderlerine neden olacak Gökova'da kurulması yoluna niçin gidilmiştir?

9. Eğer Yeniköy beş üniteyi kaldıramayacaksa, neden oraya beş ünitenin altyapısı hazırlanmıştır?

10. Denizden alınacak soğutma suyu santralde kullanıldıktan sonra 8 derece ısıtılmış olarak tekrar denize verildiğinde, bu sıcaklık artışı denizdeki doğal hayatı nasıl etkileyecektir?

11. Muğla yöresinde birbirine 20'şer km. uzaklıkta üç tane termik santralin kurulması, yörenin gözden çıkarıldığı anlamına mı gelmektedir?

12. 29.06.1984 tarihinde ihalesi yapılan santralin inşasına başlanırken "Tesis İzni", Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ne göre alınması gereken "Emisyon İzni" ve Su Kirliliği Yönetmeliği'ne göre alınması gereken "Desarj İzni" niçin alınmamıştır?

13. Önümüzdeki yıllarda Gökova'nın da devreye girmesiyle yöredeki önemli turizm merkezlerine olan talep azalmaları için ne gibi önlemler düşünülmektedir.

14. Muğla'da geçtiğimiz günlerde yaşanan radyasyon artışı, ileriki yıllarda gerekli önlemler alınmazsa ve Gökova'nın da devreye girmesiyle de daha geniş bir alanı etkiler hale gelince, bu yöreyi ziyaret edecek yabancı turistlerin yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti'ne aleyhine tazminat davaları açabilecekleri düşünülmüş müdür?

15. Niçin Polonyalıların eski teknolojisini kullanılmıştır?

GÖKOVA KÖRFEZİ DEPREM BÖLGESİDİR *

"Gökova Körfezi, Türkiye'nin yaygın olan aktif deprem zonlarından biri üzerindedir. Her ne kadar bu etkinlik, "Türkiye Deprem Haritası"nda ikinci derecede deprem kuşağı olarak gösterilmişse de, son yıllarda elde edilen yeni verilerle bu bölgenin deprem aktivitesini doğrulayan ve tarihsel devirlerde meydana gelmiş büyük depremlere rastlanmaktadır. 1926, 1957, 1959 ve 1961 depremleri, yöreyi etkileyen önemli büyük depremlerdir. Deprem episantr haritaları ve listelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, Gökova çevresinde büyük depremlerin etkin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu büyüklükteki depremler, Türkiye genelinde, şimdiye kadar yaşanmış gözlemlere göre "yıkıcı deprem" sınıfına dahil edilir niteliktedir.."

* Elektrik Mühendisliği Dergisi, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası yaygın organı . 1984 / 11 sayı: 313.

TERMİK SANTRALLERİN ORTAYA ÇIKARDIĞI ZARARLI ATIKLAR VE SORUNLAR

1. Hava Kirliliği : Fosil yakıt kullanan bir termik santralden yayılan başlıca hava kirleticileri; kükürt ve nitrojen oksitleri, partikül maddeler, ağır metaller ve karbon dioksittir. Diğer kirleticiler ise klor, flor, karbon monoksit ve hidrokarbonlardır. Fosil yakıt içinde bulunan radon ve uranyum gibi radyoaktif maddeler de az miktarda olsalar bile bu termik santral bacalarından yayılır.

2. Termal Kirlenme: Termik santrallerde, yakıt yakılarak üretilen basınçlı buharın içinde aniden genişlemesi ilkesiyle elektrik enerjisi üretilir. Fakat enerjinin yalnızca % 30-40 oranındaki bir bölümü elektrik enerjisine dönüştürülmekte, kalan kısmı ise "kaçan enerji" olarak adlandırılmakta ve ısı kazanından radyasyon ile çıkmakta ya da baca gazıyla birlikte bacadan atılmaktadır. Bacadan kaçan ısıyı kabul edilebilir bir düzeyde tutabilmek, ayrıca malzemeyi korumak için kazan çıkışında gaz ve buhar sürekli olarak soğutulmakta ve bu nedenle santralin büyük miktarlarda soğutma suyu kullanması gerekmektedir. Bu amaç için en çok kullanılan yöntemlerden biri soğutma suyu için doğal bir su kaynağından (akarsu, göl, deniz v.b.) alınan suyun sistemden geçirildikten sonra 8-12 °C ısınmış olarak tekrar alındığı ortama geri verilmesidir. Su kaynaklarının sıcaklıklarının suni olarak artırılması, suyun fiziksel özellikleri ile birlikte kimyasal proseslerin oluşumunda ve suda bulunan canlı hayat üzerinde etkili olmaktadır.

3. Kazan Suyu Desarjı: Kazan suyu, termik santralin buhar kazanlarında sirkülasyon halinde bulunan içine korozyonu ve biyolojik gelişimi önleyici toksik maddeler eklenmiş; alkali ya da asidik özellikte olan sudur. Bu kimyasal maddeler arasında hidroklorik asit, sülfürik asit, sitrik asit, EDTA, formaldehit ve ürofin sayılabilir.

4. Rejenerasyon ve Demineralizasyon Atıksuları : Tesise özel nitelikte proses suyu hazırlama birimi olan demineralizasyon sisteminden çıkacak atıkların asit ve bazik karakterde olması nedeni ile nötrale edilmesi zorunludur. Nötralizasyon tesisinin kurulması durumunda da bu işlem için gerekli olan rejenerant ve diğer kimyasal madde atıklarını içeren yeni bir atıksu sorunu ortaya çıkaracaktır. Ayrıca proses suyu hazırlamada kullanılacak olan iyon değiştiricilerden ve resinlerin rejenerasyonu arasında da önemli miktarlarda tuzlar atılacaktır.

5. Petrol ve Yağ Atıkları İçeren Atıksular: Termik santrallerde özellikle; su pompalarından, ısı değiştiricilerinden, mekanik ekipmanın tamir ve bakım işlemleri, vb. işlemlerden kaynaklanan petrol atıkları içeren atıksular yeraltı ve yerüstü su kaynakları için çok önemli bir kirlenme kaynağıdır.

6. FGD (Flue Gas Desulfurization) Sistemleri Desarjları : Uçucu kül artımı için kullanılan FGD sistemlerinden kaynaklanan atıklarda termik santrallerin neden olduğu diğer bir su kirliliği kaynağıdır. Bu atıklar arasında kireç, kireç taşı, diğer kalsiyum tuzları, vb. sayılabilir.

7. Yıkama Suları : Kullanılacak kömürü yıkamak için kullanılacak sular ve ayrıca kül atılacak sahanın çevresindeki yağmur suları çeşitli ağır metaller, kimyasal maddeler ve siyanür içerecektir. Bu suların denize verilmesi ya da sızıntı ile yeraltı sularına karışması söz konusudur.

8. Limana Yanaşacak Olan Büyük Tonajlı Gemilerin Yaratacağı Sorunlar : Santralin inşa edileceği yörede inşaat ve işletim süreçlerinde malzeme taşıyacak gemilerin sintine suyu önemli sorunlara yol açacaktır. Ayrıca santralde yakılacak kömür gemilerle getirilirse, liman bölgesi sürekli olarak bir sintine ve kömür saçılması riski altında kalır.

9. Termik Santrallerde Uçucu Kül Sorunu: Termik santrallerde oluşan ve hava, su ve toprak için potansiyel bir kirlenme kaynağı olan uçucu küller yaygın uygulama olarak tesis alanı içinde bir yere yığılmaktadır. Bu sorunun boyutları büyük ölçüde atık ve ortamın karakteristikleri ile belirlenir. Uçucu kül partikülleri temas halinde buldukları ortamın pH'nı arttıracak bileşenleri, radyoaktif ve toksik olabilecek bazı elementleri de içerebilmektedir.

leri, birleştirilerek görüşülür ve iktidar partisi milletvekilleri tarafından reddedilir.

28 Aralık 1984 tarihinde Gökova'ya bir inceleme gezisi yapan SODEP Genel Başkanı Prof.Dr. Erdal İnönü de Türkevleri köyünde, köylülerle yaptığı görüşmede, hükümetin ısrarının devam etmesi durumunda, iktidara geldiklerinde bu yanlışlı düzeltereklerini açıklar.

Bu tarihlerde basın organlarında köşe yazarları, bilim adamları ve okuyucular Gökova konusuna değişik açılardan yaklaşan görüşlerini açıklarlar.

1985 Ocak ayı ortalarında konuya ilişkin görüşleri sorulan dönemin Başbakanı, bu konuda, bölgede yeni bir inceleme yaptıracağını haber verir ve bundan hemen birkaç gün sonra da bir gazeteci grubuyla, konuyu yerinde incelemek üzere ay sonuna doğru Gökova'ya gideceğini açıklar. Bu açıklama, basın ve kamuoyunda dikkatlerin Gökova üzerinde yoğunlaşmasına neden olur. Günlük basının büyük bir kesimi, gezinin yapılacağı güne kadar Gökova konusuna geniş bir yer ayırarak, sorunun farklı yönleriyle kamuoyunda tartışılmasına olanak sağlar.

Çoğunluğunu köşe yazarlarının oluşturduğu 50 kişilik bir gazeteci grubuyla dönemin başbakanı, 28 Ocak 1985 tarihinde Gökova gezisine başlar. Türkevleri köyünde, santralin kurulacağı alanda, yaklaşık iki saatlik bir tartışmadan sonra,

meleri sırasında en çok tartışılan konu Gökova olur. Bu arada Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, bütçesi için yapılan görüşmeler sırasında Gökova Termik Santrali

konusu uzun tartışmalara neden olur.

Bu günlerde HP ve MDP'nin ayrı ayrı verdikleri Gökova konusundaki meclis araştırması istem-

Eski Çevre Müsteşarı Refet ERİM :

GÖKOVA SANTRALI BİR İNATLAŞMANIN ÜRÜNÜDÜR

- Sayın Erim, Gökova olayı nasıl başladı?

ERİM: 1983 yılında birdenbire yatırım programında olmamasına rağmen Gökova Körfezi'nde, Kemerköy denilen mevkiide TEK'in bir termik santrali gündeme getirdiğini gördük. O zaman TEK idaresine bu yer seçiminin yanlış olduğunu anlatılmaya çalışıldı. Yer seçimi yanlışlığı dile getirilirken, yörenin ilk olarak turistik değeri üzerinde duruldu. Santralin burada yapılmasıyla çevrede giderilmesi mümkün olmayacak kirliliğin yaratılacağı, bu kirliliğin de hem çevre bakımından hem de buradaki turizm çok olumsuz biçimde etkileyeceği üzerinde

duruldu.

- Yeniköy Santralinde niçin tevsiî yatırımına gidilmedi? Bunun gerekçesi nedir?

ERİM :TEK, Yeniköy'de tevsiî yapmalarının gerekçesini buradaki su rezervinin santralin beş ünitesinin birden soğutma suyunu karşılamada yeterli olmadığı şeklinde açıkladı.

- Sayın Erim, Gökova'da santral yapılmasının esas nedeni sizce nedir?

ERİM : Aslında olayın inanması çok güç bir perde arkası var. Kemerköy santralının yapıldığı İngiliz Is-

kelesi denilen mevkiide TEK daha önce kamulaştırma yaparak sosyal tesis yapmak istemiş. Yöre halkı da bu sosyal tesise müsaade etmemiş. Onun üzerine adeta "sen bana burada sosyal tesis yapmaya müsaade etmiyorsun, ben sana bir santral yaparım görürsün o zaman" gibilerinden bir çok anlamsız inatlaşma söz konusu olmuş. Tabii ki orada santral yapınca çevresinde ister istemez konutlar olacak. Nitekim santral yapılmaya başlandıktan sonra önce o konutlar bitirilmişti. Ve şu anda kullanılmaktadırlar.

- Yani TEK, kamu yararı önkoşulunu temlik santral yaparak aşmış...

ERİM: Evet. Eğer orada bir santral varsa, o santralda çalışacak olan kişilerin yakında oturmaları

Başbakan'ın santralın yeri konusunda kesin kararlı, bu gezinin de "ikna gezisi" olduğu iyice anlaşılır.

İzleyen günlerde zamanın Cumhurbaşkanı da yöreye bir gezi düzenler. Bu haber üzerine santral alanında toplanan köylülerin umutları, Cumhurbaşkanı'nı taşıyan helikopterin santral alanına inmeyip alçaktan birkaç tur attıktan sonra Bodrum'a yönelmesi üzerine iyice kırılır. Cumhurbaşkanı'nın bu "teftişi" sırasında köylülerin bilmediği bir gerçek vardır; o da Cumhurbaşkanı'na santral alanı diye denizden çok içeride bir alan gösterilmesidir. Cumhurbaşkanı'nın Bodrum'da konuşma yapacağı alana giden köylüler santrale ilişkin görüşlerini içeren pankartlarına rağmen Cumhurbaşkanı'nın dikkatini çekemezler.

Birkaç ertelemekten sonra Gökova Termik Santral'i'nin temeli 24 Kasım 1986 tarihinde sessiz sedasız atılır ve izleyen günlerde bu termik santralle ilgili olarak basında ve kamuoyunda birkaç yazı ve tartışma dışında önemli bir gelişme kaydedilmez.

BUNLAR HİKAYE İŞTE GERÇEK!..

Yukarıda biri devletin resmi kayıtlarından, diğeri de basının yaptığı haberlerden ve Gökova olayı ile yakından ilgilenmiş kişilerle yapılan görüşmelerden yola çıkılarak

Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Kaya BOZOKLAR

YER SEÇİMİ, TEK'İN AYAKÜSTÜ BİR KARARIDIR

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin her yıl artan bir enerji ihtiyacı vardır. Bu enerji ülkemizde, öncelikle birincil dediğimiz hidroelektrik, termik, jeotermal gibi kaynaklardan sağlanmaktadır. Gökova yöresinde 92 milyon ton kömür rezervinin bulunması dolayısıyla burada bir termik santral yapılması düşünülmüştür. Ancak, üç üniteli olarak gerçekleştirilecek bu termik santral için yeterli kömür rezervinin yöredeki rezervlerde bulunmaması, santralde ithal kömür kullanımını gündeme getirmiş, dolayısıyla santral deniz kıyısında kurulmuştur.

Termik santral projeleri gibi büyük projelerin planlanması sırasında çevre etki değerlerinin saptanması ve termik santralın işletilmesi sırasında ortaya çıkacak atıkların ve diğer çevreye zararlı maddelerin ortadan kaldırılması konularında ciddi araştırmaların yapılması gerekir. Ne yazık ki Gökova Santral'i'nin planlanması sırasında bu araştırmalar gereği şekilde yapılmamıştır. Santral, TEK'in o zamanki yöneticilerinin ayaküstü kararları ile Gökova'ya yapılmıştır.

Gökova Santral'i gerekli tüm arıtma ünitelerine sahip olsa da çevreyi önemli oranda tahrip edecektir. Başlangıçta arıtma ünitelerinin verimli çalışacağını kabul etsek bile, birkaç yıl sonra çeşitli nedenlerle santral doğaya zehirli atıklarını yine salacaktır.

Gökova termik santralı, üç ünitesiyle devreye girmesi durumunda Türkiye'nin mevcut elektrik üretiminin % 3-4'ünü üretilebilecek bir kapasitesi vardır. Bu nedenle santral, en geç 1996 yılında gerekli arıtma üniteleri olsun veya olmasın devreye sokulacaktır.

hazırlanmış iki "hikaye" yer almaktadır. Bu iki öyküde yer alan veriler değerlendirilirse ortaya bir üçüncü çıkmaktadır. Biz göre Gökova Termik Santral'i'nin ardında yatan gerçek neden aşağıdaki gibidir:

Türkiye Elektrik Kurumu ve Türkiye Kömür İşletmeleri, 1982 yılında Gökova'da deniz kıyısında "Sosyal Konut", yani mensuplarına yönelik olarak yazlık site kurmak ister. Bu amaçla 2590 dönümlük bir araziye ihtiyaç vardır. Bu arazinin temini için Ören köyü sınırları içindeki Yalı Boyu'nda tarımsal amaçlı olarak kullanılan arazilerin istimlak edilmesi kararlaştırılır. Zira TEK, aynı arazileri piyasa ederleri üzerinden satın almaya kalkışa büyük paralar ödemek zo-

runda kalacaktır. TEK ve TKİ yüksek paralar ödememek için 1982 Anayasası'nın 46. maddesinde kamulaştırma başlığı altında açıklanan "Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir..." hükmünden yola çıkarak söz konusu tarım arazilerini istimlak etmek ister. Bu amaçla çeşitli çalışmalar da bulunur. İstimlak olayının "Kamu Yararı"na yapıldığına başkalarını da inandırmak için TEK ve TKİ, Gökova'ya bir de iskele, antrepo,

söz konusu olacaktır. O zaman o yörede kamulaştırma yapmak imkanı dahiline giriyor.

- Eğer köylüler TEK'in bu sosyal tesisine karşı çıkmazlarsa, Gökova'da termik santral olmayacaktır...

ERİM : Evet. Köylü muhalefet etmeseydi, baştan orada yazlıklar yapılırdı. Adeta bir anlamda yöre köylüsünden intikam almak için santral kurulmuştur. Normal bir insanın mantığının kabul etmesi güç şeyler ki bunlar; söylediklerimin doğru olabileceğine ben bile inanmıyorum. Bir inatlaşma yüzünden TEK'in yörede santral yapmasını anlamak mümkün değil.

- Dönemin hükümeti böyle hatalı bir yer seçiminde niçin ısrar etmiştir?

ERİM : Dönemin iktidarı "çevreciler Türkiye'nin kalkınmasını, sanayileşmesini istemezler, bunlar daha çok sol eğilimli adamlardır, biz mühendisiz, her şeyin doğrusunu biz biliriz" iddiasıyla santralde ısrar etmiştir.

- Efendim, "Gökova Santral'i'nin İmar ve İskan Bakanlığı'ndan inşaat başlarken "İnşaat izni"nin olmadığı söyleniyor...

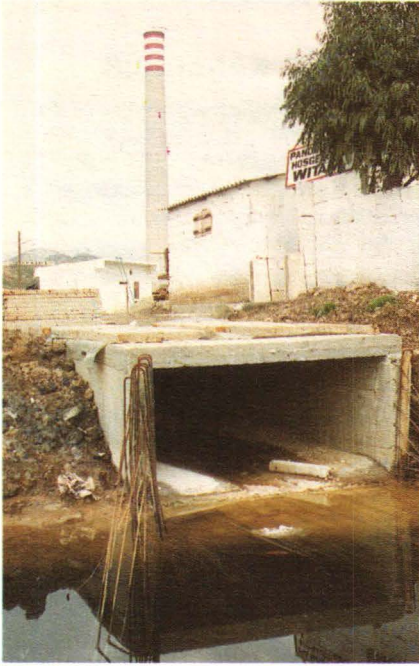
ERİM : Bu, pek çok santralde böyledir. Yalnız santraller için değil, pek çok kamu yatırımlarında bu böyledir. Örneğin Ankara'nın göbeğindeki Milli Eğitim Bakanlığı binası kaçak yapıdır; binanın ne inşaat ruhsatı, ne de iskan ruhsatı vardır.

- Gökova Santral'i için sizce çıkış yolu nedir?

ERİM : Gökova ile ilgili olarak ilk çıkış yolu; santral hiçbir şekilde çalıştırmamaktır. Taşınması konusuna gelince, biraz realist düşünmek gerekirse; santral taşınması konusu bana bir miktar hayal gibi geliyor. Okul çantanızı alıp taşıyorsanız. Bir başka çıkış yolu da gerekli baca gazı ve diğer arıtma ünitelerinin yapımı sonrasında çalıştırılması geliyor. Zaten santral yapılıırken dönemin iktidarı hiçbir zaman desülfüzyasyon üniteleri yapılmaya-cak demedi.

- Ama yapmadılar...

ERİM : Evet yapmadılar. Bu konuda da yalan söylediler. "Biz bacayı bilmem kaç metreye çıkaracağız, ayrıca da bugüne kadar kullanılmamış en modern arıtma teknolojisini kuracağız" dediler. Ancak yapmadılar, kamuoyunu da yanılttılar.

depo gibi tesisleri kurma kararı alırlar ve çalışmalara başlarlar.

Ören köylüleri ve Milas Ziraat Odası olayı dönemin hükümetine bildirirler. Önceki sayfalarımızda açıklandığı üzere, dokuz ayrı başkanlığın üst düzey yöneticilerinden oluşan ve Muğla Valisi'nin başkanlığında Muğla ve Ören'de toplantılar yapan kurul, 17. sayfada yer alan mektupla Başbakanlığın Muğla Valisi'ne bildirdiği kararları alır ve iskele yapılmasının gerekliliğinin araştırılmasını ve ayrıca istimlak için düşünülen bölgenin 1. sınıf tarım alanı olduğu görüşünü benimseyerek TEK ve TKI'nin istimlak uygulamalarının durdurulmasını kararlaştırır.

Bir defa bu yörede "Sosyal Te-sis" yapmayı akıllarına koyan TEK ve TKI yöneticileri, çözüm yolları aramaya başlarlar. İşte tam bu günlerde bir çıkış bulunur. Yeni-köy'de yapımı planlanan termik santralin iki ünitesi Gökova Kör-fezi'ne yapılacaktır. Nasıl olsa ül-kenin "yerli enerji kaynaklarının de-ğerlendirilmesi" yolunda bir politi-kası bulunmaktadır. Konu böylece "kılıfına" uydurulur. Böylelikle istimlak için "tam" bir kamu yararı söz konusudur ve hem de Anaya-sa'nın 46. maddesine göre istim-lak bedellerinin peşin olarak öden-mesi de gerekmeyecektir. Nasıl ol-sa Hüsamlar'da kömür vardır ve bu kömür Yeniköy'e taşınacağına Ker-merköy'e taşınır; değişen bir şey

Bodrum Gönüllüleri Derneği Genel Sekreteri Saynur GELENDOS:

8 MAYIS'TA GÖKOVA'DA BULUŞALIM

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımıza 6 Mart 1993 günü, Yatağan, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) santrallerinin bacalarının gölgesinde bir kararımızı açıkladık.

Gökova Cennetinin orta yerine termik santral kurulmasıyla ilgili tartışmalar, zaten hiç bitmemişti... Muğla'daki radyasyon alarmından sonra, bu bitmeyen tartışma daha da alevlendi.

O bakanın Gökova Körfezi'nin ortasına, denizin dibine kondurulmasını, Başbakanımız ve ilgili bakanlarımızı dahil, pek çok kişi ve kuruluşça "cinayet" olarak nitelendirilmektedir. Yatağan Termik Santrali'nin, insana ve çevresine verdiği zararları somut olarak ortadır. Ayrıca, antik Stratonikeia kentinin nasıl etkilendiğini gidip görmek yeterlidir. Alarmı veren TAEK cihazı geçen yaz kuruldu. Ya daha önceleri! Kaç kez alarmı neden olabilecek durum yaşandı acaba! Sayın bakanımız Ersin Faralyalı geçen hafta, Yatağan, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) santrallerinde inceleme gezisindeydi. Biz de oradaydık..

Sayın Bakan Gökova'ya denizin kenarına bu santralin kurulmasının mantığını anlamadığını vurguluyor ve "Santralin neden 22 km. geride bulunan Yeniköy'e değil de, denizin kıyısına yapılmasında ısrar edilmiş, neden Gökova riske atılmış?" diye soruyor.

Sayın Bakana, 1984 yılından beri Gökova cennetine santral yapılmaması için sürekli eylemlerimizi sürdürdüğümüzü ve santralin "yedek" olarak tutulmasının değil, tümüyle vazgeçilerek, başka amaçlara hizmet edecek statüye getirilmesi için eylemlerimizi sürdüreceğimizi söyledik...

"Yedek santral" olarak kalması demek, yarın hükümet değişirse, yeni hükümetin "Çalıştırılsın" kararı vermeyeceğini bu günden kim garanti edebi-

lir?.. Bizler yıllardan beri kararlı olarak direndik. Yine direniyoruz... Gökova, kesin çözüme kavuşturulmalıdır. Bize göre, kesin çözüm; bu aşamada tümüyle vazgeçilmesidir. Bu aşamada bu karar verilirse, dünyaya örnek olacak bir karar olacaktır.

Bir gün santral çalışırsa, ne önlem alınırsa alınsın, zarar vermeyeceğine inanmıyoruz. Vereceği zararlar bir yana dünyanın cennet köşesi, Gökova'ya turist gelsin diye çağrı yaparken, hazine değerindeki güzelliklerimizi gösterirken, denizin kıyısındaki o bakanın görüntüsü bile ne denli itici ve ürkütücüdür.

Zaten turistlerin şaşkınlığını görüyor, sorularına hedef oluyoruz. "Santrale çok para harcadığını" vurguluyor, sayın Faralyalı... Bizim de bir inancımız var; hiç değişmedi ve değişmeyecek. Hep yinelediğimiz gibi, sayın Bakana da söylediğimiz gibi; (Harcanan ve harcanacak olan bedel ne denli yüksek olursa olsun) Gökova cenneti kadar pahalı olamaz diyoruz. Evet biz Bodrumlular

santralin durdurulması ve o tesisin kültürel, çevresel ve eğitime yönelik konularda hizmet verecek statüye kavuşturulması için yıllardan beri süregelen kararlılığımız ve sağduyumuzla, tüm yurdumuza çağrı yapıyoruz..

Bu konuda duyarlı olan ve aynı düşünceyi paylaşanları 8 Mayıs 1993 Cumartesi günü, Antik Kerkos kentinin bulunduğu Ören'e çağırıyoruz.

Denizcileri tekneleriyle bekliyoruz Ören kıyılarına.. Karadan ve denizden ulaşalım, diyoruz..

Çok sayıda teknenin Mavi Yolculuğun başladığı, yat turizminin en önemli yöresine, bu kez, o renk cümbüşünün solunması için yelken açacağına inanıyoruz...

Sayın Bakanımızı da, bu büyük buluşmaya davet ettik.

Özellikle, Sayın Başbakanımızı ve Sayın İnönü'yü de davet ediyoruz. Ayrıca ilgili bakanlarımızı ve milletin vekillerini de bekliyoruz. Rastgele...

yoktur onlara göre... Ayrıca su sorununu deniz suyu kullanılarak çok daha kolay çözümlenebilecektir.

TEK tüm bu düşüncelerle, 1981-1986 yılları arasını kapsayan yatırım programında yer almamasına rağmen buraya termik santral yapılması kararı alır. TEK'in, Ören yakınlarında Kemerköy mevkiinde bir termik santralin kurulması için yaptığı başvuru, Sanayi Arsaları Tetkik Komisyonu'nun 29 Nisan 1983 tarihli toplantısında ele alınır. Daha sonra konu Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na getirilir. Hükümete de konu şöyle açıklanır: Ülke enerji darboğazındadır; bunun için ülkedeki birincil enerji kaynaklarından enerji üretilmelidir. Beş yıllık kalkınma planları ile yıllık planlarda da buna ilişkin ilke ve tedbirler yok mudur? Kemerköy Termik Santrali da yöredeki kömüre dayalı olarak gerçekleştirilecektir.

Bu açıklamalar üzerine proje, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nda öncelikli olarak kabul edilir ve hemen çalışmalara başlanır.

Böylelikle TEK, amacına ulaşmıştır. İstimlak çalışmalarına başlanır. İşte bu aşamadan sonra TEK yöneticilerinin hiç beklemedikleri, yöre insanlarının ve sonrasında da basın ve kamuoyunun olaya tepkileri başlar. Santralin yapımını savunanlar, konuyla ilgili pek çok açıklama yapar, ama bunların hiçbirisi tutarlı değildir ve birbirleriyle çelişkili beyanatlardır bunlar.

Daha sonra dönemin iktidarının konuyu fazla incelemeyen sahiplenmesi ve savunması ortaya bir kısır döngüyü çıkarır. O günlerde santral yapımını savunan birtakım siyasi yetkililerin şimdilerde santralin yer seçiminde yanlış davranıldığını söylemeleri bunun bir kanıtıdır.

Çevre Bakanlığı:

SANTRAL İŞLETMEYE ALINMAMALIDIR

Gökova (Kemerköy) Termik Santrali'nin yöredeki çevre üzerinde yaratılan etkilerinin değerlendirildiği kapsamlı bir Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu hazırlanmamıştır. Bu sebeple, santralin çevre üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler üzerinde detaylı bilgi vermek veya tahminde bulunmak çok güç olmakla beraber, bu konudaki çalışmaların eksik olması nedeniyle Bakanlığımız elemanlarından oluşan bir ekip ve uzmanların yerinde yaptığı çalışmalar sonucu hazırlanan rapor, bu konuda bir fikir verebilecek niteliktedir. Söz konusu rapora göre;

Santralde kullanılacak olan sistemin teknolojisi üzerinde kurulacak Baca Gazı Desülfürasyon Tesisi ve elektrofiltrelerin toz ve gaz atıklarının azaltılmasında istenilen arıtma verimini sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir. Santral yöresinde mevcut hava kalitesini tutturmak ve bölgedeki zirai, turistik, tarihi ve ekolojik potansiyelin zarar görmesinin önüne geçmek, ön önemli hedef olmalıdır.

Gökova Termik Santrali'nden çıkacak külle ile daha sonra projeye dahil edilen Baca Gazı Desülfürasyon tesisinden çıkacak "gypsum"un atılacağı kül barajı hacmi bütün bunları 25 yıl süresince tutabilecek kapasitede olmalıdır. Kaldı ki, mevcut Yeniköy ve Yatağan termik santrallerinde kül bertarafı ve depolanmasında yeterli titizliğin gösterilmediği gözlenmiş olup, bu konuda da Bakanlığımızın endişeleri mevcuttur.

Çevre Bakanlığı, Kemerköy Termik Santrali'nin yerini uygun bulmamakta, bunu da çeşitli vesilelerle ifade etmektedir. Bakanlığımızca hazırlanan ve yukarıda kısaca bahsedilen rapor çerçevesinde, Kemerköy (Gökova) Termik Santrali'nin bugünkü mevkiinde işletmeye açılmasının mahsurlu olacağı, Bakanlığımızca mütalaa edilmektedir. Bu çerçevede Bakanlığımız; bu konudaki bütün alternatiflerin değerlendirilmesi gerektiği fikrini taşımaktadır.

Tesiste kullanılacak kömür bölgedeki Hüsamlar, Çakıralan, Karacahisar, Ekizköy ve Sekköy kömür rezervlerinden sağlanacak olup, bu rezervlerdeki kömürlerin içerdiği radyasyon oranı hakkında Bakanlığımızın elinde bir çalışmabulunmamaktadır

TEK, yöre köylüleri ile kamuoyundan gördüğü tepkiler üzerine santral yerini bir miktar değiştirir; santral yine deniz kıyısındadır, ancak santral alanı olarak saptanan alan Akarca mevkiinde yer alan bataklıktır. *"Bakın bataklığın üzerine yapıyoruz"* savunması yapılır.

TEK, Ören köyünde istediği arazilere kavuşunca ilk olarak "sosyal tesislerinin" yapımına girişir, inşaatı halen devam etmekte olan termik santrale karşılık "sosyal tesislerin" yapımı çoktan bitmiş, kullanılmaktadır.

SANTRAL ÇALIŞTIRILACAK MI?

Şimdilerde ise santral ünitelelerinden birisinin Kasım 1993'te TEK'e teslimi söz konusudur. Bu nedenle Gökova olayı tekrar basının ve kamuoyunun gündeminde yer almaktadır. Öte yandan Muğla'da geçtiğimiz günlerde yaşanan radyasyon yükselmesi olayı da,

bölgedeki ve ülkedeki tansiyonu birden yükseltmiştir. Şimdilerdeki olay "santral açılınsın mı açılmasın mı" tartışmalarına bürünmüştür. Konuyla ilgili bakanlar ve Başbakan, bir yıl önceki açıklamalarında santralin açılmayacağını söylemelerine karşılık, **"yapımını bitireceğiz, ama devreye sokmayacağız, yedek bekleyecek"** diyerek kamuoyunun tepkisini çekmeye çalışmaktadırlar. Bu arada da iki de bir 1996 yılında yaşanması muhtemel elektrik kısıntısı basında yer almaktadır. Bu yolla anlaşılan o ki ağır ağır santralin çalıştırılması üzerinde yoklamalar yapılmaktadır. Baca gazı arıtma tesisleri yapılmadan açılmayacağı da yetkililer tarafından söylenen söyler arasındadır. İçindeki bulunduğumuz yılın yatırım programına da alınan baca gazı arıtma tesisi inşaatı, planlanana uyulursa 1995 yılında bitirilebilecektir.

Sonuç olarak santral çalıştırıl-

caktır. Şu veya bu şekilde çalıştırılacaktır. Bugünkü iktidar samimi olarak "kesinlikle çalıştırılmayacak" dese bile, önümüzdeki aylardaki veya yıllardaki muhtemel iktidar değişikliği bu verilen sözlerin yerine getirilmemesine yol açacaktır. Öte yandan kabul edelim veya etmeyelim, 1996 yılında ülkenin elektrik üretimi tüketimi karşılayamayacaktır. İşte bu durumda Gökova Termik Santrali kesinlikle devreye sokulacaktır. Bizim temennimiz; santralin baca gazı ve diğer arıtma ünitelerinin devreye girmesinden sonra devreye sokulması yönündedir. Bakarsınız 1996 yılından önce suni bir elektrik sıkıntısı ile santral gerekli arıtma tesisleri devreye girmeden çalıştırılabilir.

SANTRAL İLE YÖRE INSANINA CEZA

Burada son bir söz olarak şunu da eklemek isteriz ki; eğer Ören köylüleri 1982 yılında sosyal tesis yapılmak üzere istimlak edilmek istenilen 2590 dönümlük araziye TEK'e verseydi, yani olaya itiraz etmeseydi, Gökova'da büyük olasılıkla termik santral yapımına girilmeyecekti. Yöre halkı TEK tarafından istimlake karşı çıktıkları için cezalandırılmıştır.

Yukarıdaki açıklamalara çoğumuz "bu ne biçim senaryo" diyebilir. Olayın mantığı çoğu kişiye ters gelebilir. Ancak eldeki tüm veriler ve olayların gelişimi, bu senaryoyu doğrulamaktadır.

Zira yer seçiminin, bazı kişilerin dediği gibi birtakım şirketlere çıkar sağlamaya yönelik olarak yapılmış olsaydı, niçin Gökova üzerinde ısrar edilsin? Herkes bilir ki kamuoyunun hergün üzerinde tartıştığı basında yazıların çıktığı bir konuda

T.C.
BAŞBAKANLIK

25 / 2 / 1983

08.M.G VE MİL.5İŞL.D:01419
MILAS/ören bölgesindeki TEK/TKI kurumlarının sosyal tesis inşaatı hk.
MUĞLA VALİLİĞİNE

İLGİ: (a) Başbakanlığın 30.12.1982 gün ve 08-03682 sayılı yazısı.
(b) Muğla Valiliğinin TEK / TKI Kurumlarının Milas / Ören bölgesindeki sosyal tesis yatırımları hk. raporu.

1. TEK / TKI Kurumlarının Milas bölgesinde yapmakta oldukları termik santral yatırımları nedeniyle Ören bölgesinde inşa etmek istedikleri sosyal tesisler, iskele, depo, antrepo tesislerinin meydana getireceği olumsuzluklar ilgi (a) uyarınca İçişleri Bakanlığı ve Muğla Valiliği'nin Koordinatörlüğünde ilgili tüm kuruluşların iştirakiyle incelenmiş ve hazırlanan sonuç raporu ilgi (b) ile Başbakanlığa intikal etmiştir.

Konuyla ilgili müteakip uygulama aşağıdaki şekilde yapılacaktır.

a. 1. sınıf tarım arazisinin korunması maksadıyla enerji yatırımlarının bir parçası olan Sosyal Tesisler daha önce talep olunan Ören yalı mevki yerine II., III. veya IV. alternatiflerden (AKARCA, UYACIK DAMLARI, GEREN HANLARI mevkiileri) uygun olanına yapılması ilgili makamların işbirliği ile aranacaktır.

b. Kamu yatırımları tarafından tahribi bu şekilde engellenen Ören yalı mevki tarım arazisinin özel şahıslar tarafından veya başka maksatlarla yapılaşmaya gidilerek tahrip edilmesi, İmar ve İskan, İçişleri, Köyşleri ve Kooperatifler ve Tarım ve Orman Bakanlığı ile Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığının müşterek çalışmaları ile önlenecektir.

c. TEK ve TKI yatırımlarının gerektirdiği ağır malzemelerin nakledilmesi maksadıyla projede öngörülen Ören iskelesinin inşa edilmesi konusu aşağıda belirtilen çalışmalar sonucunda ayrıca değerlendirilecektir.

(1) Projenin ihtiyacı olan nakliyatın İzmir Limanı, Güllük İskelesi Ören Çamaltı İskelesi üzerinden karayolu bağlantılı olarak yapılmasının süre, rantabilite, maliyet ve tabii yapıya vereceği zararlar bakımından yeniden teknik değerlendirilmesi Bayındırlık Bakanlığı Koordinatörlüğünde Enerji ve Tabii Kaynaklar, Millî Savunma, Ulaştırma Bakanlığı ve Yatırımcı kuruluşların iştirakiyle yapılır aken kısız zamanda sonuçlandırılması sağlanacaktır.

(2) Bu çalışma iskele için yapılarak yatırımın gerektiğinde çok maksatlı olarak kullanılması ve böylece Ekonomik verimliliğin artmasına yardım sağlanması hususu gözönünde bulundurulacaktır.

(3) Ören yalı mevki Çamaltı iskelesinden istifade edilmesi sonucuna tekrar ulaşıldığı takdirde bu maksatla kullanılacak alanın asgari yeterli seviyede tutulması sağlanacaktır.

Gereğini rica bilgilerimi arz ederim.

BÜLEND ULUSU

herhangi bir şirketi kollamak çok zordur. Bu yüzden bu iddia bizce doğru olamaz. Çıkar sağlama olayı bir başka yerde de yapılamaz mı? Ayrıca santral yapımı için neden deniz kıyısı tercih edilmiştir? Öte yandan TEK'in 1982' deki istimlak edeceği alan ile (ki bu dönemde termik santral yapımı söz konusu değildir) şimdiki santral ve sosyal konut alanları niçin birbirine çok yakındır ve her ikisi de deniz kıyısındadır. Diyelim ki santralin deniz suyuna ihtiyacı vardır, dedikleri gibi Geyik Barajı'nın suyu yeterli olmasa (doğru değildir ama), şimdiki

durumda bantlarla kömür taşına-çağına denizden içeride bir bölgede yapılmış santrale borularla su taşımak daha mı pahalı bir iştir? Yer seçimi konusunda bu derece ısrar edilmesinin gerçek nedeni bizce, TEK'in "yazlık ihtiyacı"dır. Ülkeye ve doğaya çok büyük zararı olsa da sonunda TEK amacına ulaşmıştır.

Bizim tavsiyemiz; sizin yörenizde de TEK "sosyal konut" yapmak üzere arazi istimlak etmek isterse, aman izin verin; yoksa bakarsınız termik santral yapiverir!..□